



REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ZDRAVJE

DRŽAVNI PROGRAM ZA OBVLADOVANJE
SLADKORNE BOLEZNI 2020-30

Neenakosti in ranljivosti v zdravju in bolezni

doc. dr. Ivanka Huber
Nacionalni inštitut za javno zdravje

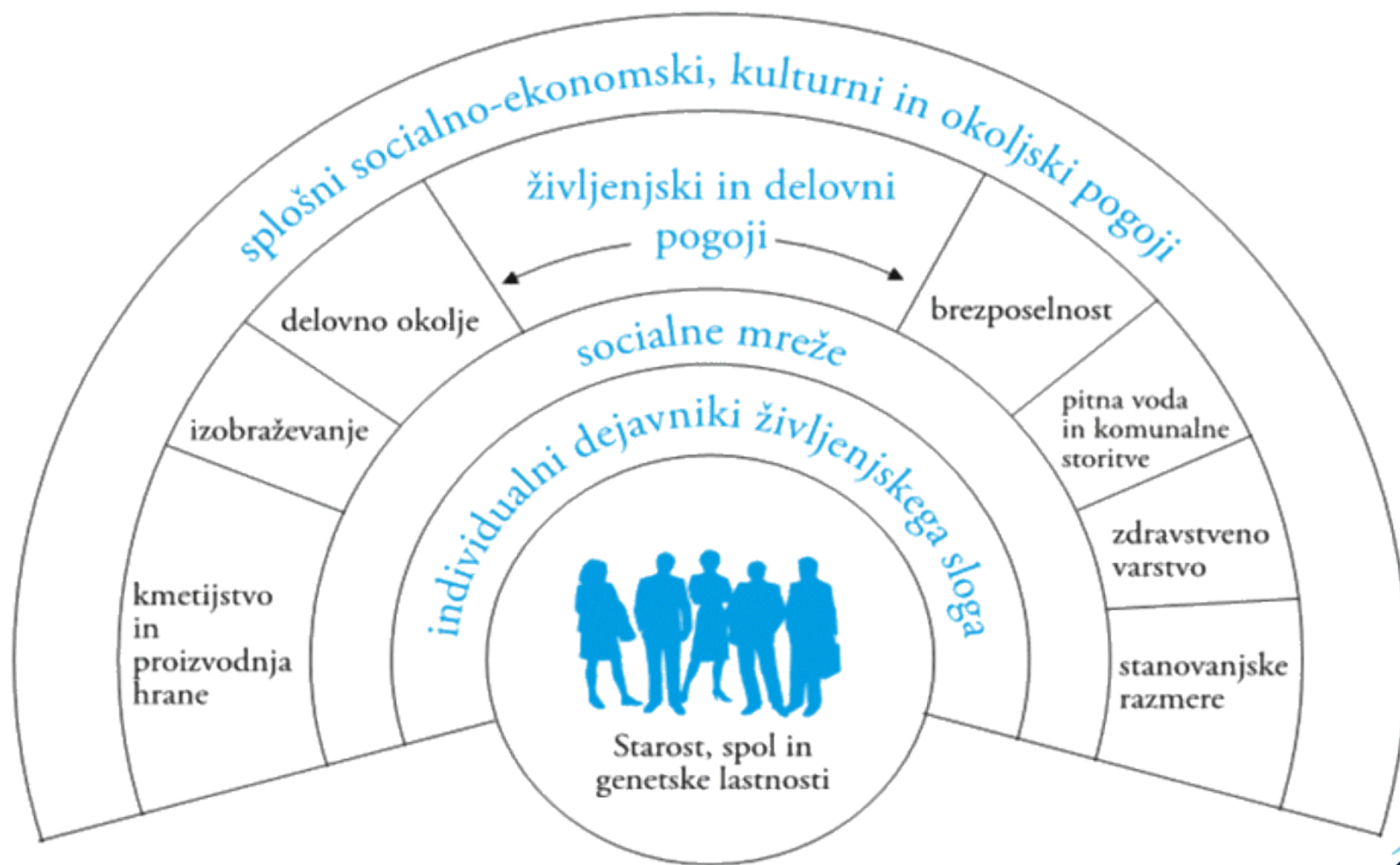
13. Nacionalna konferenca o sladkorni bolezni
15. november 2022



Foto: <https://www.freepik.com>



Model dejavnikov zdravja



Dahlgren G, Whitehead M. Policies and strategies to promote social equity in health. Stockholm: Institute of future studies, 1991.



(1.)Koncept neenakosti v zdravju po Margaret Whitehead

Neenake so tiste razlike, ki vplivajo na zdravje, in so:

- **nepotrebne** (angl. unnecessary),
- se jim **lahko izognemo** (angl. avoidable),
- so **nepravične** (angl. unjust) oziroma **nepoštene** (angl. unfair).

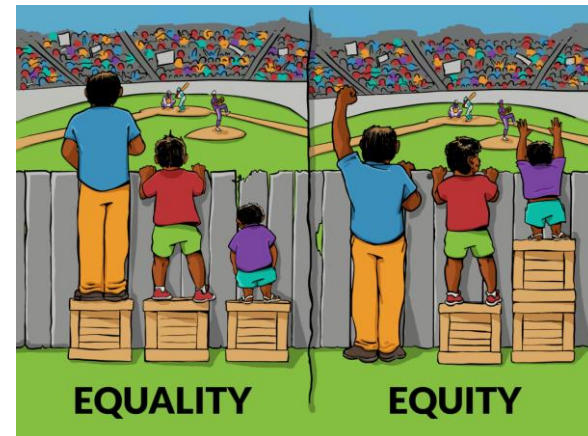
Whitehead, Margaret. 1992. The concepts and principles of equity and health. International Journal of Health Services 22 (3): 429–445.



(2.) Koncept neenakosti v zdravju po Margaret Whitehead

Zagotavljati enakost pomeni:

- **enak dostop** do zdravstvenih storitev (premoščanje finančnih, organizacijskih, jezikovnih, kulturnih idr. ovir),
- **možnost enakega koriščenja** storitev (kot neenake je potrebno razumeti le tiste razlike, ki so posledica socialno-ekonomskih vzrokov),
- **enako kakovost** storitev (zdravstvo zagotavlja storitve glede na zdravstveno potrebo ljudi ne glede na njihovo družbeno moč ali vpliv).



Vir: <https://artplusmarketing.com/equality-equity-freedom-55a1d675b5d8>

Whitehead, Margaret. 1992. The concepts and principles of equity and health. *International Journal of Health Services* 22 (3): 429–445.



Poznavanje okoliščin in dejavnikov, ki oblikujejo zdravje, je ključno za ohranjanje in krepitev zdravja.

Dejavniki kot so

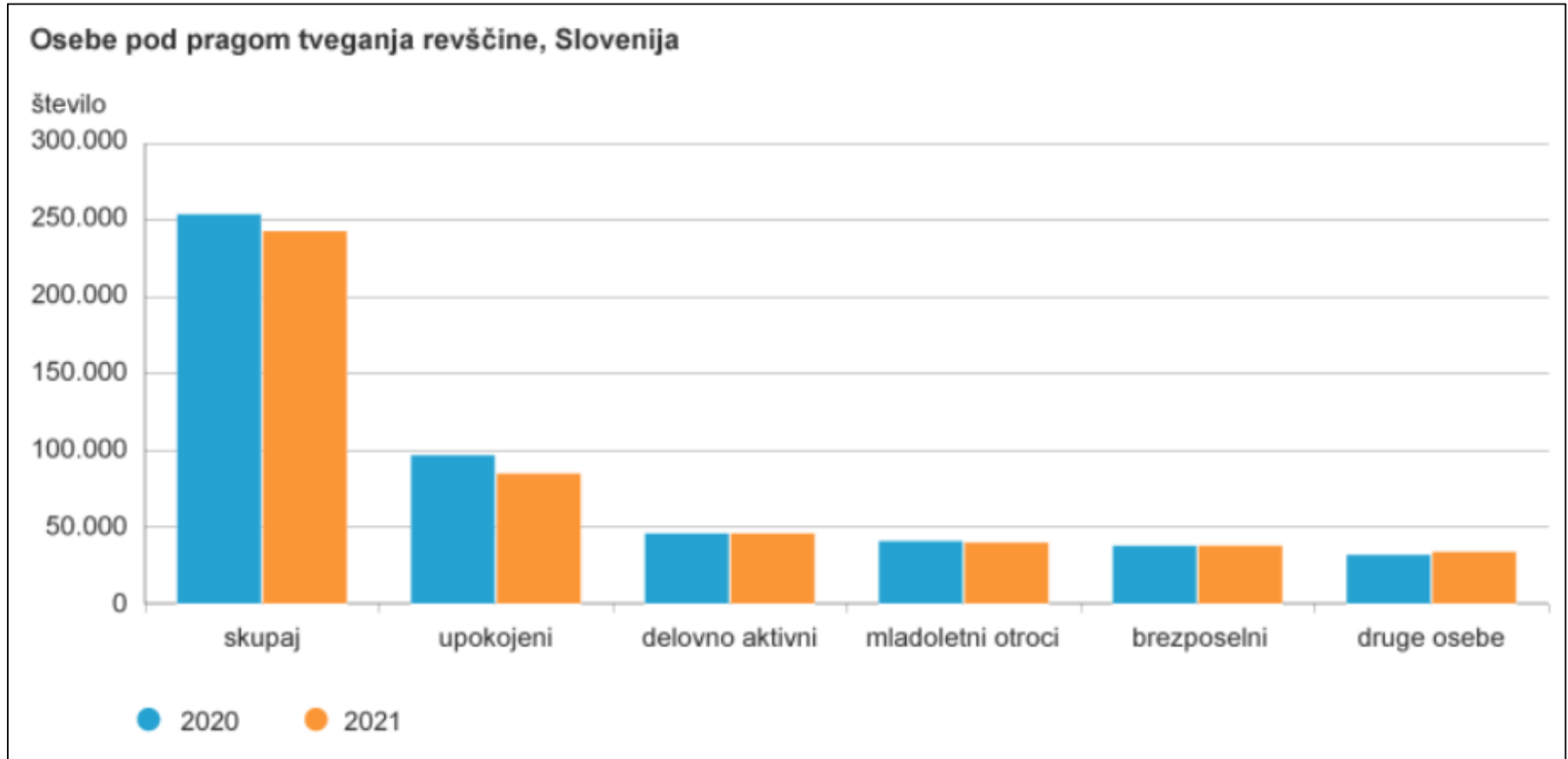
- izobrazba,
- zaposlenost,
- dohodek,

•socialna varnost in socialna mreža vplivajo na: dejavnike tveganja, uporabo zdravstvenih storitev, življenjski slog

ter posledično na obolevnost, umrljivost in pričakovano trajanje življenja.



Število oseb pod pragom tveganja revščine



243.000 oseb je pod pragom tveganja revščine.

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2022



Povprečne mesečne bruto plače, Slovenija, 2018



Vir: Statistični pregled Slovenije, 2020

<https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/10906/Statopis-2020.pdf>



Pomembno:

- ✓ **Socialno-ekonomske neenakosti v zdravju** obstajajo in so tiste razlike v zdravju in zdravstvenih izidih med družbenimi skupinami z različnim socialno-ekonomskim statusom, ki jih **lahko preprečimo** in **so nepravične**.
- ✓ **Sistem zdravstvenega varstva** lahko znatno **prispeva k zmanjšanju neenakosti v zdravju**, ki so posledica dostopnosti in uporabe zdravstvenih storitev, **vključno s preventivnimi** in drugimi javnozdravstvenimi programi.



Kaj je ranljivost?

Ranljivost razumemo:

- ✓ kot **relacijski pojav** med posameznikom in širšim družbenim, kulturnim in ekonomskim okoljem in tudi
- ✓ kot **proces**, ki se spreminja od ene do druge osebe, se razlikuje v življenjskih obdobjih in različnih okoliščinah - pri eni osebi je lahko več oblik ranljivosti.

Škraban, J, Pistotnik, S in Lipovec, Čebren, U. Neenakosti in ranljivosti v zdravju: izhodišča za raziskavo (11-20). [avt. knjige] | Huber, U Lipovec Čebren in S Pistotnik. Neenakosti in ranljivosti v zdravju v Sloveniji: kvalitativna raziskava v 25 okoljih. Ljubljana : Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2020.



Poznamo ranljivosti, ki izhajajo iz:

- socialno-ekonomskega položaja
- starosti
- spola
- zdravstvenega stanja
- etničnega ozadja
- in druge ...

Običajno gre za:

- preplet več oblik ranljivosti in
- njihovo kompleksnost.



Izkušnje oseb z ranljivostmi kažejo:

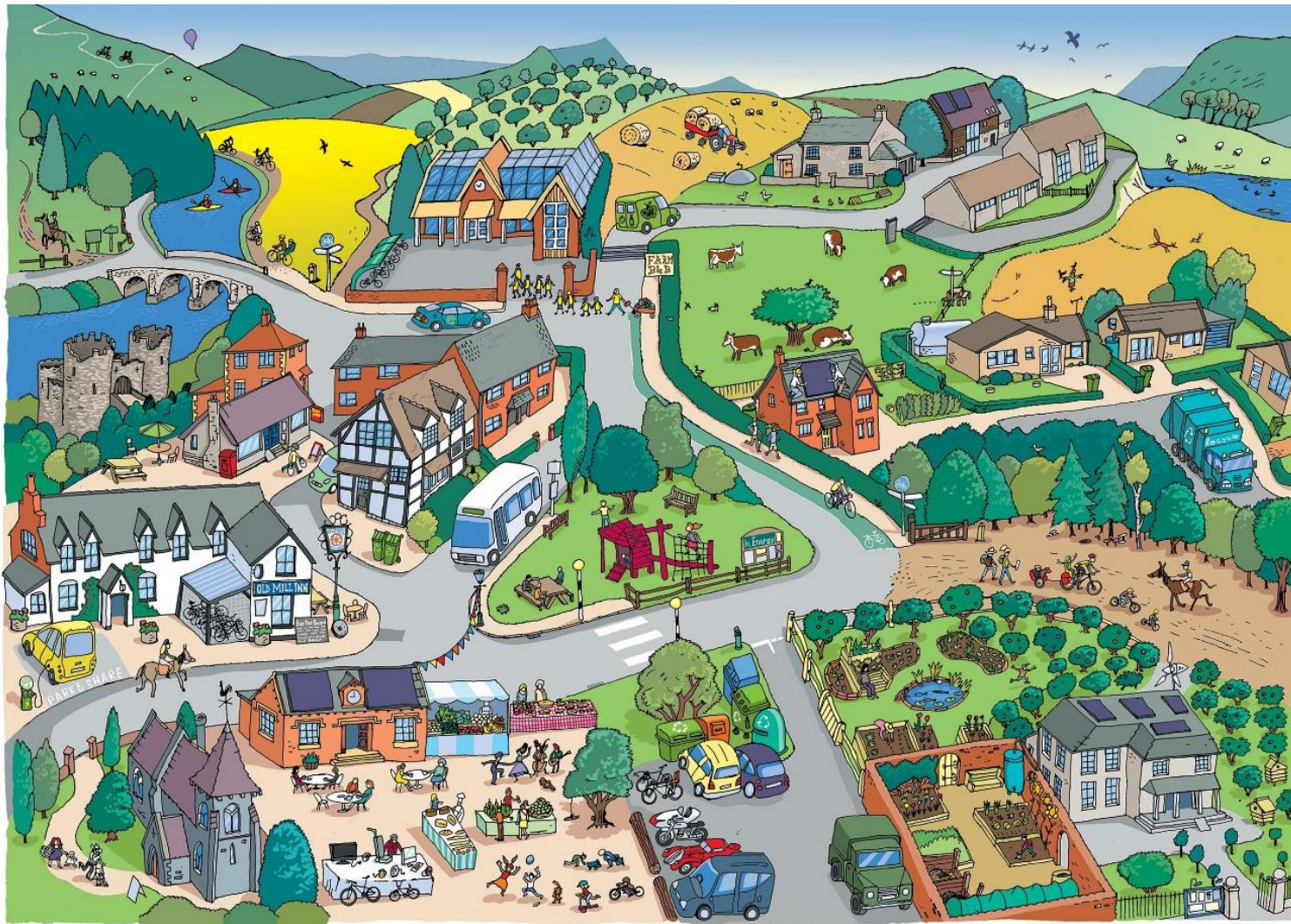
- na številne ovire pri skrbi za lastno zdravje in
- na ovire pri dostopu do sistema zdravstvenega varstva, vključno s preventivnimi programi.

- Pogosto so te osebe odrinjene na družbeno obrobje,
- izključene iz družbenega dogajanja
- in bolj izpostavljene težavam, povezanih z zdravjem.

- Skupin/oseb z ranljivostmi oziroma njihovih potreb javni sistemi pogosto ne zaznajo.



Kdo so osebe/skupine z ranljivostmi v vašem lokalnem okolju?



<http://webcomics.net/sites/default/files/clipart/162138/pictures-communities-162138-8205127.jpg>



Skupine z ranljivostmi v lokalnem okolju

Kvalitativne terenske raziskave:

- *S kakšnimi ranljivostmi se soočajo prebivalci Slovenije?
- *Kateri prebivalci se najpogosteje soočajo z ranljivostmi?
- *S katerimi ovirami se srečujejo v dostopu do zdravstvenih in drugih ustanov?
- *Kako se lokalna okolja odzivajo na te ovire?

1.) Raziskava ranljivosti v projektu Skupaj za zdravje 2014

2.) Raziskava v projektu MoST 2018/2019 »Analiza ranljivosti in neenakosti v zdravju v lokalnih skupnostih«

3.) Raziskava v projektu Sonar-Global »COVID-19: Ocena ranljivosti in vključevanje skupnosti« (2021)

Kot ranljive so bile prepoznane tudi osebe z dolgotrajno boleznijo ali kroničnimi boleznimi, tudi s sladkorno boleznijo.



»Dobila sem sladkorno, potem pa se zato večkrat slabo počutim /.../ Morem paziti kaj pojem pa pijem. Ne morem si privoščiti diabetične hrane. Morem zelo paziti kaj pojen. Nič sladkega, nič slanega, nič mastnega« (MS-AK-R81_DSO).

»Osebe z nizkimi dohodki si ne morejo privoščiti zdrave prehrane. Še posebej velik problem je pri tistih, ki imajo sladkorno bolezen, jejo pa pretežno makarone in krompir« (OELJ-KO-BA-RK).

»Osebe z zdravstvenimi težavami, ki so pod pragom revščine, ki dobivajo prehranske pakete pomoči, vendar so ti paketi za nekatere neustrezni, recimo za sladkorne bolnike« (OEMB-OR-IZT-RK).



»Ravno prejšnji teden, na patronaži, kolegica povedala, en mlad človek, in sicer rane v predelu goleni /.../, tudi on sladkorna bolezen, brez zdravstvenega zavarovanja, ampak ker je bila ravno v hiši a ne, je naredila pač oskrbo, pač kaj boš kot zdravstveni delavec, potem ga je pa poslala v [op. a. kraj]« (OERK-SG-RZ-ZD).

»Zelo velika težava je, da se lečeči zdravnik, nima časa posvetiti pacientu in pojasniti, kako živeti z diabetesom« (OEKP-PI-DŠ-NVO-1).



Kako naslavlјati ranljivosti/zmanjševati neenakosti v zdravju?

Nekaj primerov:

<https://www.skupajzazdravje.si/zdrava-skupnost/odprta-vrata-za-zdravje/>



Preventivni pregled

Aktivnosti za krepitev zdravja

Zdrava skupnost

Nasveti

Odprta vrata za zdravje

Krepitev zdravja v skupnosti

Odprta vrata za zdravje

Občinski preizkus hoje

Posvetovalnice v lokalnem okolju

Za delovne organizacije

Za nevladne organizacije



Preventivni pregled

Aktivnosti za krepitev zdravja

Zdrava skupnost

Nasveti z

Posvetovalnice v lokalnem okolju

Krepitev zdravja v skupnosti

Odprta vrata za zdravje

Občinski preizkus hoje

Posvetovalnice v lokalnem okolju

Za delovne organizacije

Za nevladne organizacije



Kako naslavlјati ranljivosti/zmanjševati neenakosti v zdravju?

<https://www.skupajzazdravje.si/zdrava-skupnost/odprta-vrata-za-zdravje/>

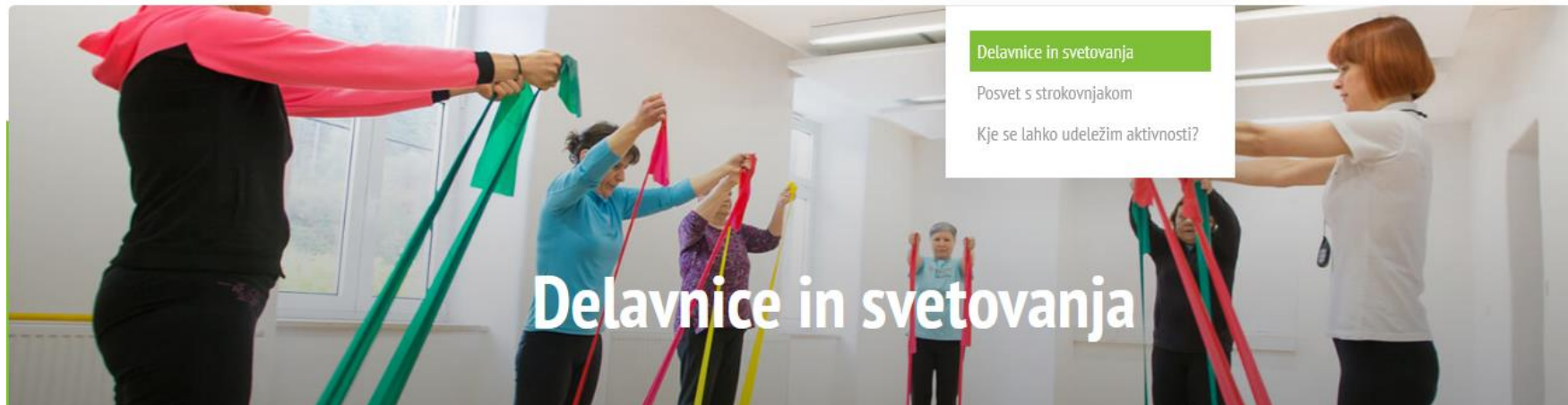


Preventivni pregled

Aktivnosti za krepitev zdravja

Zdrava skupnost

Nasveti za zdravje



Delavnice in svetovanja

Posvet s strokovnjakom

Kje se lahko udeležim aktivnosti?

- ✓ »Zvišan krvni sladkor – za osebe z mejno bazalno glikemijo in moteno toleranco za glukozo«
- ✓ »Sladkorna bolezen tipa 2«
- ✓ »S sladkorno boleznijo skozi življenje«





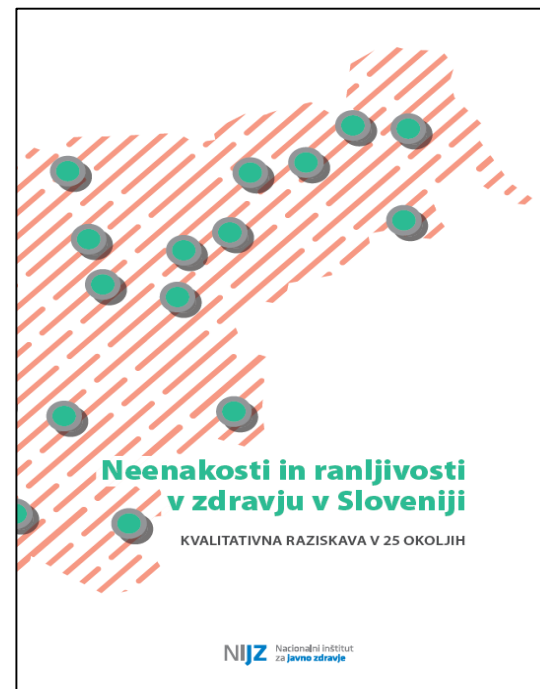
Neenakosti v zdravju v Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2011.
https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/neenakosti_v_zdravju_v_sloveniji.pdf



Neenakosti v zdravju v času ekonomske krize
https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/neenakosti_v_zdravju_2018.pdf



Neenakosti v zdravju. Izziv prihodnosti v medsektorskem povezovanju
https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/neenakosti_e_verzija.pdf



Huber I, Pistotnik S, Lipovec Čebren U (urednice).
 Neenakosti in ranljivosti v zdravju v Sloveniji: kvalitativna raziskava v 25 okoljih. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2020.
https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/neenakosti_ranljivosti.pdf



Covid-19: ocena ranljivosti in vključevanje skupnosti
https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/zbornik_povzetkov_in_recenziranih_prispevkov_v_javno_zdravje_in_covid-19.pdf



Za zaključek

Osebe s kroničnimi boleznimi so bile v kvalitativnih terenskih raziskavah prepoznane kot ranljive.

"Sladkorna bolezen ne izbira!"



Viri in literatura

- Dahlgren G, Whitehead M. Policies and strategies to promote social equity in health. Stockholm: Institute of future studies, 1991.
- Huber I, Pistotnik S, Lipovec Čebren U (urednice). Neenakosti in ranljivosti v zdravju v Sloveniji: kvalitativna raziskava v 25 okoljih. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2020.
- Lipovec Čebren U, Keršič-Svetel M, Pistotnik S. Zdravstveno marginalizirane - "ranljive" skupine: ovire v dostopu do sistema zdravstvenega varstva in v njem.' V: Farkaš-Lainščak J, urednica. Ocena potreb uporabnikov in izvajalcev preventivnih programov za odrasle: ključni izsledki kvalitativnih raziskav in stališča strokovnih delovnih skupin. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2016: 14–25.
- SI-STAT,SURS, 2021
- Statistični urad republike Slovenije, 2022.
- Whitehead, Margaret. 1992. The concepts and principles of equity and health. International Journal of Health Services 22 (3): 429–445.
- Covid-19: ocena ranljivosti in vključevanje skupnosti, ki je dostopen preko povezave https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/zbornik_povzetkov_in_recenziranih_prispevkov_javno_zdravje_in_covid-19.pdf

